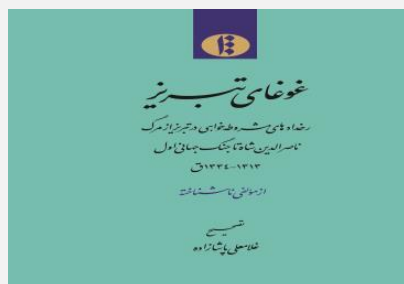

غوغای تبریز

غوغای تبریز به پایان راه رسید. (رخدادهای مشروطه‌خواهی در تبریز از مرگ ناصرالدین‌شاه تا جنگ جهانی اول ۱۳۱۳-۱۳۳۴ق)

غوغای تبریز مجموعه گزارش‌های نگارنده‌ای ناشناخته است از رخدادهای مشروطه‌خواهی در ایران، به ویژه تبریز. این نسخه را دکتر غلامعلی پاشازاده (عضو هیأت علمی دانشگاه تبریز) تصحیح و مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب آن را با همکاری مرکز پژوهش‌های انتشارات شورای شهر تبریز منتشر کرد.

مصحح اثر در نخستین صفحه مقدمه درباره انتخاب نام کتاب می‌نویسد:

«غوغای تبریز را مؤلف برای خیزش اهل تبریز در حمایت از مشروطیت و اعاده آن در زمان استبداد صغیر به کار برده است و چون یکی از معانی غوغا، شور و شغف و فریاد و فغان است که «در وقت حادثه و بلا از ازدحام و خروج خلق» پدید می‌آید، این عبارت برای عنوان نسخه که گزارشگر شور و شغف و فریاد و فغان مردم تبریز برای اعاده مشروطیت است، مناسب تشخیص داده شد.»

از اندک اطلاعاتی که از متن نسخه درباره این نویسنده تبریزی که این گزارش‌ها را به قلم شیوای فارسی می‌نگارد، چنین برمی‌آید که او زاده ۱۲۶۵ قمری و از پیشه‌وران شهر بوده و گرچه در محله معتبر چهارمنار خانه داشته، از مردم عادی و وضعیت مالی متوسطی داشته است. همین موقعیت اجتماعی نیز سبب نگارش «گزارش‌های کم‌نظیری از حیات اجتماعی شهر و دغدغه‌های روزمره آن‌ها» در قرن سیزده شده است و متمایزکننده‌ترین ویژگی این اثر نسبت به آثار مشابه را پدید آورده است.

مصحح می‌نویسد:

«این کتاب روایت عینی و لحظه به لحظه از تصمیم‌گیری‌ها و اقدامات اردوگاه دولت و مشروطه‌خواهان ندارد، بلکه نویسنده کتاب، از اخبار و وقایع همانند سایر مردم عادی شهر آگاه می‌شود و به همین خاطر همواره درستی و نادرستی آنها را با تردید می‌نگرد و گاه برای تأیید آنها منتظر اخبار روزهای بعد می‌ماند. آنچه گزارش‌های کتاب را واجد اهمیت می‌کند نه گزارش تصمیم‌گیری‌ها و اخبار اقدامات، بلکه روایت دست اول از زندگی مردم عادی است که می‌تواند در پژوهش‌های مربوط به تاریخ فرودستان یا به اصطلاح امروزی در پژوهش‌های مربوط به تاریخ خرد یا تاریخ پایین‌مرد استفاده قرار گیرد.»

ویژگی دیگر این نوشته دقت نظر و بی‌طرفی نویسنده است:

«متن نسخه با گزارش واقعه قتل ناصرالدین‌شاه قاجار آغاز می‌شود، ولی سرآغاز کتاب با عنوان «ابتداء مشروطه در دولت علیّه ایران»؛ تردیدی باقی نمی‌گذارد که نویسنده در سال ۱۳۲۴ و هم‌زمان با اعطای مشروطیت به فکر نوشتن وقایع افتاده است.»

از نسخه اصلی کتاب که فاقد جلد و شیرازه است ۷۸۰ صفحه باقی مانده و مابقی از ماه صفر سال ۱۳۳۴ به بعد از بین رفته، بنابراین نمی‌دانیم که این وقایع نگاری تا چه زمانی ادامه داشته است. نگارنده به سیاست آگاه و از حامیان مشروطه بوده و بارها در متن کتاب به ابراز دیدگاه‌های سیاسی خود پرداخته است. برای نمونه در دنباله گزارش فرمان محمدعلی‌شاه در ۲۷ ذی‌حجه ۱۳۲۴ که در آن گفته است که «قوانین لازم برای انتظام وزارتخانه‌ها و دوایر حکومتی و مجالس بلدیه» باید مطابق شرع باشد. نگارنده در اولین صفحات کتاب نوشته است: «معلوم است حضرات اعیان و حکام که خاین دولت و ملت اند نخواهند گذاشت که این مشروطه سر بگیرد. چند روزی در این صحبت بودند و مجلس دارالشوراء قدری فتوری یافته تا این که هنگامه و غوغای از تبریز برخاست و حال آن که اقتدار و تسلط حضرت ولیعهد به درجه‌ای رسیده که شخص با عیال خود در خانه خود صحبت و بدی او را نمی‌کرد.»